

Vald – Valdsmissnýtsla

Oddagrein

OKKARA samfelag er illa kroyt á so mangar mátar!

OKKARA borgarar eru hart - og illa kroytir - av alskyns avgjöldum og einum skattafyrst, sum vil onkur vera við, er eitt tað harðasta í øllum til kenda heiminum.

AFTURAT hesum omanfyrtnevndu nivandi umstøðum, so hava vit umframt eitt hav av smáum valdsdeplum.

ØLL samfelag seta á stovn ymiskar, fyr hin einstaka borgaran og samfelagsheldina, nýðugast stovnar! - Óansæð um landið er kapitalistiskt, kommunistiskt ella okkurt heilt trúja, so er neyðugt við almennum tænastufyrirtekum. Soleiðis eisini í Føroyum.

HER eru settir á stovn stovnar, ætlaðir at tæna tí fólki her byr. Men hesir stovnar tykjast fleiri hava gloymt, hvi teir vórðu settir á stovn! Teir eru so við og við broyttir til eithvert tað er ilt at tala um.

Í STADIN fyr, at hetta eru stovnar, tú kanst fegnast um - tilkiri, ið kunnu geva tær kensluna av tryggileika - so er tað hent, at tú ikki longur kennir teg vælkoman á hesum stovnum. Tvørturímóti: Tú fært sveittan fram og í fleiri ferum ert tú sum borgari vórðin bangin fyr mannagongdini á hesum stovnum. Tú stendur við livandi hjarta og tónir ella nokk at nærkast hesum "smáu kongarikum", ið fyr mong elva til ótta og hava fært við sær eina fremmandagerð, ið hevur tíkt burtur nóg av tí, ið var gott og meinalæst í okkara samfelag.

Í FØROYUM í dag valdar eitt trekt, seintvirkandi - og fyr tað mesta - eitt illviljað - búskatt, har fólk teljast í milliónum - rokna við, at hetta verður gjørt eftir einari lotu og kann avgreiðast á einum og sama stað!

HEVUR tú okkurt smávegis mál at avgreiða, so skalt tú ikki - sum tað er gjørt í øðrum londum, har fólk teljast í milliónum - rokna við, at hetta verður gjørt eftir einari lotu og kann avgreiðast á einum og sama stað!

NEI, her skalt tú helst taka tær frá arbeiði - um tú ert so heppin at hava eitt tiliki - og síðan skalt tú rokna við, at tað er neyðugt at taka tri aftur í morgin, og helst eisini í ovurmorgin, skalt tú gera tær vörur um at fáa málið avgreitt.

Á VEG ljágunum tað faryska miniburekratíð rennur tú teg í eina reid av eyðmykingi hendinum, sum tað er trupult at feta og enn meira trupult: "At finna seg".

OKKARA stovnar tykjast mannadrið við fólk, ið tykjast strongd og frusterað av at vera sett at umsitja eitt flokksligt lógaverk, hópaleysar kunngerðir og byttar reglur. Tey tykjast ikki hava annað eftir enn strongda yvirfatuorku til at taka sær av tær á smugligan og kompetentan hátt. Barnsligar reglur, hópaleysar mannagongdir og idiotiskar undanfærslur sum til demis: ... Tað er ikki komið inn á telduna enn - ... Teldan er í ólagi, kom aftur í morgin - ... Teldan sigur at...! Jumen, tað er komið inn nýggj kunngerð í juni, sum sigur ...! - Sum um fólk hava oceanir av tí, verða tey send hagar og har, frá einum einum stað til eitt annað.

SKALT tú hava ein danskan videofilm gjøgnum tolin, verður gingið út frá, at tað er Uran, Kobolt ella Heroín, tað snýr seg um. Har tú ótarnaður fer gjøgnum tollfritíð til at kalla øllum Vestanveidum, verður tú á flogvøllinum í Vágum kannaður í hevd og - bókstavliga talað - í reyvi! - Og hevur tú ein handil, so er ikki pláss til her at skriva um allar tær forðingar, tær verða lagdar í vegin.

EITT vandsdygt óskipað skipað vanvið. Sum ein kúla, frá Peri til Poul, verður tú sendur frá einum stað til eitt annað! Nivdir, eyðmyktir borgarar - sovorðir sum eyðkennd eitt samfelag, har búskattaríð er vaksandi til eina altívalandi maru. Soleiðis er myndin av færoyingum, á ferð milli stovnar - í einum hópaleysum strevi eftir at fáa avgreitt okkurt smámal, sum uttan nákað undantak hevur fingið gigantiskar dimensjónir. Eitt búskattarí, einaferð ætlað at tæna - broytt til eitt trauma fyr olli.

EITT búskattarí, ið hevur umskapað hetta samfelag til eina parodi, áttakt Orwellskum og Kafkanskum myndum. Bæði Orwell og Kafka høvdu ívaleyst her funnið tað, teir bert í huganum, vóru ferir fyr í ímynda sær av einum menniskjaskapaðum inferno.

SUM leiðslan so stovnunin, má haldað vera regulin: Hvat billa hesi fólk á hesum stovnum sær inn? Hvørji halda tey, at tey eru? Hvat er tað, sum hevur gjørt, at nukur av hesum fólki so við og við eru broytt til reindyrkaðar despotar, ið hava frægd av at spæla hand við øllum tey, verða av: Bæði meðborgarum og meðarbeiðarum?

HJALPSEMI - optimisma - skjótleiki - vælvild - kurtseis? - og lenseis? - Hvar er alt hetta farið? - og hvat er eftir av einari mannsná, sum hevur runnið stafett millum idiotiskar færoyskar ministovnar - ið taka seg sjálvar so hátíðarliga, at tú ivast í, um tú skalt bróta út í sjóheitan grát, ella - tað er vusta - tað tú av neyð ert noyddur at vilja hesar óluku institútið?

TAÐ er ikki fólkini á stovnum, tað eru leiðslurnar, ið styra fólkinum á stovnum, ið hava ábyrgdina av at endamálið er avlagd við tíðini. Tað er ikki fólkini, ið skal vera til fyr stovnar, tað eru stovnarar, ið skulu vera til fyr fólkini.

Sosíalúrin

Tíðindabræv frá landslækninum

Royking ella heilsa

Eingin ivi er um, at royking er heilsuskaðilig. Hetta merkir ikki, at allar roykjarar fáa reiðiliga sjúku av royking, men vandin fyr at fáa sjúku, ið hevur samband við tubbak, økst munandi, tá ið ein roykir.

Tað er nú nógv ár síðani, at heimshelstustovnurin WHO staðfesti, at royking var hin mest týðandi staktátturin við heilsuskaðiligum árinu, ið finst yvirhevar.

Mangar vísindaligar kanningar eru gjørdar um heilsuvandarnar, ið standast við royking, og royndirnar vísa, at tess gjøllari kanningarar eru, tess meira álvarsamt verður skaðiliga heilsuliga árinu staðfest at vera.

Vandin fyr at fáa sjúku elvdar av royking gerast størri:

- um tú ert stórrøykjari (15 sigaretir ella meira um dagin),

- um tú roykir sigaretir (serliga sterkar sigaretir við ongum filteri),

- um tú andar roykin inn,

- um tú roykir í nógv ár,

- um tú áðrar mátar arbeiðir í einum ósumum arbeiðsumhvøvi.

Flest øll vita, at royking kann elva lungnakrabbu. Higartil eru tað flest menn, ið hava fingið lungnakrabbu, men tað eru stóðugt fleiri kvinnur, ið fáa hesa sjúku.

Staðfest er, at í altjóða høpi er árliga ókingin í nýggjum tilburðum størstur hjá donskum kvinnum.

Kanningar vísa, at royking í Danmark hevur ábyrgdina av:

- 90% av øllum tilburðum við lungnakrabbu,

- 30% av øllum krabbameinstilburðum yvirhevar,

- 30% av øllum hjarta-æðrasjúkum,

- 75% av øllum tilburðum av bronkitis og ov stórum

lungum.

Hjarta-æðrasjúkur eru so mikið nógv vanligari enn lungnakrabbu, at í roynd og veru er royking upaftur vandamiklari fyr hjarta og æðrar enn fyr lunga. Hetta hava neyvan so mong í huga.

Í Danmark verður mett, at umleið 7000 roykjarar doyggja um árið av tubbaksávið. Við eini varisligari samanbering kunnu vit frá hesum tølum meta um, at kanska einir 40 færoyingar, ið roykja, doyggja av hesum ávum árliga. Fyrivarni má takast lutvíst, at vit ikki hava sama kunneleikastøði viðvirkandi roykivánum í Føroyum, sum tey hava í Danmark, og lutvíst at aldurshýtið í fólkinum ikki er hitt sama.

Umvegis royking

Øll munnu vita, at heilsuvandin stendur at vera roykjarari, men helst eru fleiri, ið ikki eru fullgreidd yvir árinu, ið umvegis (passivi) royking ber í sær.

Umvegis royking er tað at anda inn roykin frá teimum, ið roykja. Hetta er ein stórir trupulleiki í sambandi við innanduramhvørvirði á arbeiðsplássum. Ein kanning, ið var gjørd í 1988, sýndi, at 37% av donum í arbeiði komu undir umvegis royking á arbeiði teirra. Í eini aðrari kanning frá 1988 svaraðu 55% av ikki-roykjararum og 25% av roykjarum, at teir kenna á sær nógvan ella nákað av ampa vegna tubbaksroyking frá øðrum.

Vanligastu ampanir av umvegis royking eru:

- ring luft í hølunum,
- luktur í hári og klæðum,
- ørkymlan í eygum og næs,
- hovuðverkur,
- hosti,
- ótti fyr skaðiligum árinu.

Umvegis royking elvir

ikk bert ampar. Kanningar serliga seinastu 10 árin vísa skiliga, at tað ikki bert eru tey, ið roykja, sum seta heilsuna í vága við royking, men at roykingin eisini hevur árin á heilsuna hjá ikki-roykjarum, ið halda til í somu hølum, har ið roykt verður.

Kanningar benda á, at umleið 1800 danir doyggja um árið av hjarta-æðrakálking vegna umvegis royking. Hvat ið viðvíkur krabbu, verður hildið, at tað hevði borið til at fyrbyrgt 50 til 100 tilburðum í Danmark árliga, vóru fólk ikki fyr umvegis royking í arbeiðsumhvørvinum.

Siga vit, at fólk í Føroyum roykja umleið eins nógv og á sama hátt sum í Danmark, so merkir hetta, at kanska einir 10 færoyingar doyggja hvørt árið av hjartasjúku, elvd av umvegis royking, meðan ein færoyingur doyrliga av lungnakrabbu av hesi orsök. Hesi fólk, ið ikki sjálv roykja, doyggja av roykinum frá øðrum.

Royking og børn

Tað at móðirin roykir, ávirkar móðurmjólkina á tann hátt, at millum annað minni fitiævi er í henni, og at hon tí er minni dygdargóð fødi enn hjá móðrum, ið ikki roykja. Hartil vísa kanningarar, at móður, ið roykja, geva bróst í styttri tíð enn hinar.

Umvegis royking elvir hjá smærri børnum til, at tey oftari fáa ígerðarsjúkur í ovaru og niðaru andaleidunum og oftari hava tørv á sambandi við lækna og sjúkrahúsinnlegging, um foreldrin roykja. Ein ritgerð frá 1993 víðer spurningin um samband millum umvegis royking og ovurviðkvæmi. Frágreiðingin leggur serliga áherslu á vandan, ið stendur av umvegis royking hjá børnum.

Tað er ávíst, at vandin fyr at fáa astmatískt bronkitis økst frá 15 til 25%, eru børn frá 0 til 18 mánaða aldur fyr umvegis royking dagliga. Ein triðingur av hesum børnunum fáa seinni astma. Frágreiðingin sigur samstundis, at umvegis royking trúliga er orsök til, at nukur av børnunum fáa ovurviðkvæmi (allergi).

Royking og barnsburður

Nýggjar kanningar benda eisini á, at roykir móðirin, so økir hetta munandi vandan fyr óvantaðum pinkubarnadeyða, og er hetta galdandi bæði fyr royking í barnsburðinum og fyr royking eftir føding.

Niðurstøða:

At royking er heilsuskaðilig munnu allar roykjarar vita. Við hesi vitan er tað síðani teirra egna ábyrgd og val, um teir roykja kortini. Óðrvísi er við umvegis royking. Her er talan um, at fólk, hóast tey ikki roykja sjálv, verða fyr skaðiligum árinu, ið tey ikki hava ábyrgdina av sjálv. Tað eru ikki bert teir higartil vælkendu vansarnir - tað er hosti, hovuðverkur og pina í eygunum - ið verða elvdar av umvegis royking, men sambært nýggjum kanningum eisini retteligir og álvarsamar heilsuvandur.

Í Danmark var 1. juli 1995 sett í gildi lóg um roykfritt umhvørvir í almennum hølum og flutningstólum. Síðka lógir eru eisini galdandi í Íslandi, Noregi, Svøríki og Finnlandi. Mett verður, at ein samsvarandi lóg átti at verð sett í gildi í Føroyum eisini.

Hogni Debes Joensen
landslæknir

Tær heilagu skriftirnar - 10

Jesus Kristus í skriftunum

Í aðru mósebók kapitli 17 lesa vit, at tá ið ísraelsfólk á ferð síni gjøgnum eyðimørkina kom til Refidim, hevði fólkini einki vatn at drekka. Tá kjakadist fólkini við Móses og knarraði, lesa vit, og Móses rópti til Harran. Harrin bað tá Móses taka nakrar av teimum elstu við sær, og bað hann eisini taka stavin, ið hann sló Nílú við og fara til Horeb. Har skuldi Gud sjálvur standa framman fyr hann á klettinum við Horeb, og Móses

skuldi so sláa á Klettin, so skuldi vatn renna út úr honum, so fólkini kundi dreka. Hetta gjørdi nú Móses, so teir elstu í Ísrael sóu.

Hetta hevur ein stóran lærdóm til okkara. Vit lesa fleiri ferðir í skriftini um Harran, sum klettin. Móses, Hanna, Dávid, Asaf, Esaias, Habakuk og Paulus o.o. syngja ella tala um Harran, sum klettin. Paulus sigur í 1. korinþrævi 10,4:

... teir (Jøðarnir) drukku av hinum andaliga kletti, ið

fylgdi teimum - og kletturin var Kristus.

Omanstandandi frásøgn frá aðru mósebók 17 minnir okkum sostatt á, at eins og kletturin henda dagin varð sligin, og við tí útvegaði fólkinum vatn, soleiðis er kletturin Kristus sligin, og við tí vórðin ein kelda, sum útvegar livandi vatn, til ein og hvønn, sum drekkur. Jesus sigur við hina samversku kvinnuna, sum vit lesa um í Jóh. 4. kapitli:

Men tann, ið drekkur av vatninum, ið Eg gevi honum, skal ikki týsta í allar ævir; nei, vatnið, ið Eg gevi honum, skal verða í honum kelda av vatni, sum springur upp til ævigt lív.

Í fjórðu mósebók 20. kap. lesa vit aftur, at fólkini manglaði vatn, og aftur knarraði tey og kjakadust við Móses, og aftur hesaferð bað Harrin tey fara til

Framhald á síðu 4